

دانشگاه بلوچستان
تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته علوم قرآن و حدیث

عنوان:

جایگاه اهل بیت در آثار نسائی

استاد راهنما:

دکتر علیرضا حیدری نسب

استاد مشاور:

دکتر حسین خاکپور

تحقیق و نگارش:

حسین کارگر

بهار ۱۳۹۲

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان " جایگاه اهل بیت در آثار نسائی " قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث توسط دانشجو حسین کارگر با راهنمایی استاد پایان نامه جناب آقای دکتر علیرضا حیدری نسب تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

(نام و امضاء دانشجو)

این پایان نامه ..... واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ ..... توسط هیئت داوران بررسی و درجه ..... به آن تعلق گرفت.

تاریخ

امضاء

نام و نام خانوادگی

استاد راهنما:

استاد راهنما:

استاد مشاور:

داور ۱:

داور ۲:

نماینده تحصیلات تکمیلی:

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب حسین کارگر تعهد می کنم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: حسین کارگر

امضاء

تقدیم به:

صدیق اکبر و مولای اطہر،

یعسوب الدین،

امام المتقین،

مولی الموحدین،

شمس ہدایت،

صاحب ولایت،

أخو الرسول و أبو الایتام،

ید اللہ، عین اللہ، اذن اللہ، وجہ اللہ،

اسد اللہ الغالب،

علی بن ابی طالب

و ہمسر بزرگوارش

صدیقہ طاہرہ،

دخت پیامبر خاتم،

و سیدہ زنان عالم،

فاطمہ زہراء (س)

سیاسگزاری

من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق

از همه شما خوبان که دستم را گرفتید و دلسوزانه یاری ام کردید و غصه ام خوردید تا

به ثمر بنشینم و دیگران را منتفع باشم ، خاضعانه قدردانی می کنم .

اساتید گرامی ام : آقای دکتر حیدری نسب و آقای دکتر خاکپور

و دیگر مهربانان که مصادیق " من علمنی حرفاً قد صیرنی عبداً " هستند ،

همه را بسیار سپاس گزارم .

آجرکم الله فی الدنيا و الآخرة

چکیده:

پیغمبر ختمی مرتبت برای تعلیم و تزکیه نفوس بشر ، پس از دریافت کلام الهی آنرا بر ایشان تلاوت و تبیین می نمود و آنان را به تدبر و تعمق در آن سفارش می کرد.

آن حضرت آنگاه که خطاب آسمانی وداع را لبیک می گفت دو گوهر وزین را به یادگار نهاد و مردم را به تمسک به آندو تأکید کرد و آن دو گوهر چیزی جز کتاب الهی و عترت پاکش نبود .

اما پس از عروج آن حضرت(ص) ، امتش در دستیابی به سنت و تمسک به اهل بیت(ع) مختلف شدند و سنت آن حضرت را در رفتار عموم اصحاب جستجو نمودند که حاصل آن دور ماندن اکثریت آنان از زلال معارف اسلامی به روایت اهل بیت (ع) و گرفتاری در دام مذاهب متعارض شد .

نگرش دانشمندان اهل سنت در مورد اهل بیت (ع) و شیعیان آنان متفاوت بوده و گروهی به نقل اخبار مناقب اهل بیت (ع) خصوصاً امام علی (ع) بطور گسترده پرداخته اند. در مقابل گروهی به انحاء مختلف بسیاری از اینگونه اخبار را تضعیف نموده یا از نقل آنها خودداری کرده اند. در این میان احمد بن شعیب نسایی صاحب کتاب "السنن" از جمله کسانی است که کتابی مستقل در بیان فضائل امام علی (ع) به نام "خصائص علی بن ابیطالب (ع)" نگاشت. و حدود دویست خبر در بیان منقبت امام علی (ع) نقل کرد و به این دلیل به او نسبت تشیع داده شد .

نسائی انگیزه خویش را از تألیف خصائص علی بن ابیطالب ، هدایت منحرفین از امام علی (ع) به واسطه این اخبار ، عنوان کرد . در مقابل چون معاویه را صاحب هیچ فضیلتی نمی دید تنها یک روایت در شأن او ، در بین مردم شام بیان کرد که سبب مضروب شدن و در نهایت فوت وی گردید .

اگر چه در تعیین مصداق اهل بیت اختلاف نظر است اما نقل اخبار ویژه منقبت خمسه طیبه توسط نسائی و همچنین نقل حدیث از امام مجتبی ، امام سجاد ، امام باقر و امام صادق توسط وی نشان می دهد او جایگاه ممتازی برای اهل بیت قائل بوده است . علاوه بر اینکه نقل اخبار از راویان شیعه (رافضی) از قبیل ابورافع ، ابان بن تغلب ، اسماعیل بن عبدالرحمن السدی و دیگران ، نشان از تمایل وی به اهل بیت و دوری از تعصب در او دارد .

با این وجود نسائی گاهی برخی از اصحاب بزرگ ائمه شیعه ، مثل ابوحمزه ثمالی را تضعیف می کند و یا از نقل حدیث بزرگانی مثل زراره بن اعین خودداری می کند . علاوه بر این عده ای از رجال نسائی در شمار دشمنان

اهل بیت محسوب می شوند از جمله : شمر بن عطیه ، عمر بن سعد ، عمرو بن عاص و دیگران . و این حاکی از این است که عمق باور نسائی همسو و همراستا با اندیشه حاکم بر علمای اهل حدیث بوده است . و بر اساس همین باور است که او پس از تألیف خصائص ، کتاب " فضائل الصحابه " را تألیف نموده و در آن اخبار منقبتی غلو آمیزی برای برخی صحابه رسول خدا نقل کرد که بسیاری از آنها قابل مناقشه و نقد هستند . این نوشتار که در پنج فصل تدوین شده ، ابتدا به معرفی نسایی و بیان مرتبه او از دیدگاه اهل سنت و سپس به بیان برخی اخبار مناقبی که او اخراج کرده و نقد و بررسی آنها بطور مختصر می پردازد .

کلمات کلیدی: نسائی-اهل بیت-سنن نسائی-خصائص علی بن ابیطالب(ع)

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه.....
۳.....	فصل اول: کلیات تحقیق و مفهوم شناسی.....
۴.....	۱-۱- کلیات تحقیق.....
۴.....	۱-۱-۱- طرح مسئله.....
۴.....	۱-۱-۲- ضرورت و اهمیت تحقیق.....
۴.....	۱-۱-۳- اهداف تحقیق.....
۴.....	۱-۱-۴- پیشینه تحقیق.....
۵.....	۱-۱-۵- سوالات تحقیق.....
۵.....	۱-۱-۶- فرضیه ها.....
۶.....	۱-۱-۷- روش تحقیق.....
۶.....	۲-۱- مفهوم شناسی.....
۶.....	۱-۲-۱- معنای لغوی اهل بیت.....
۶.....	۲-۲-۱- معنای اصطلاحی اهل بیت.....
۹.....	فصل دوم: جایگاه نسائی و سنن او در نگاه اهل سنت.....
۱۰.....	۱-۲- مشایخ و راویان نسائی.....
۱۱.....	۲-۲- آثار نسائی.....
۱۲.....	۳-۲- مذهب نسائی.....
۱۲.....	۴-۲- شرط نسائی در نقل حدیث.....
۱۵.....	۵-۲- سنن نسائی.....
۱۷.....	۶-۲- نسائی و معاویه.....
۱۷.....	۷-۲- تشیع نسائی.....

۱۹.....	۸-۲-تألیف خصائص امام علی (ع) .....
۲۰.....	فصل سوم: بررسی اسناد و رجال نسائی.....
۲۱.....	۱-۳-مقدمه .....
۲۳.....	۲-۳-معیار برخی دانشمندان در جرح و توثیق راوی.....
۲۶.....	۳-۳- کاربرد لغت رافضی در جرح راوی.....
۲۶.....	۱-۳-۳- کلمه رفض در لغت.....
۲۶.....	۲-۳-۳- کلمه رفض در اصطلاح.....
۲۷.....	۴-۳- رجال شیعه در سنن نسائی.....
۲۸.....	۱-۴-۳- ابورافع .....
۳۱.....	۲-۴-۳- ابان بن تغلب.....
۳۲.....	۳-۴-۳- ابراهیم بن یزید نخعی.....
۳۲.....	۴-۴-۳- اسماعیل بن عبد الرحمن الکوفی السدی.....
۳۳.....	۵-۴-۳- جریر بن عبد الحمید.....
۳۳.....	۶-۴-۳- جعفر بن سلیمان.....
۳۳.....	۷-۴-۳- جمیع بن عمیر.....
۳۴.....	۸-۴-۳- عبید الله بن ابی رافع.....
۳۴.....	۹-۴-۳- عبیدالله بن موسی.....
۳۴.....	۱۰-۴-۳- اسماعیل بن زکریا.....
۳۴.....	۱۱-۴-۳- احمد بن مفضل.....
۳۵.....	۵-۳- رجال ضعیف در سنن کبری.....
۳۵.....	۱-۵-۳- عکرمه غلام عبد الله بن عباس.....
۳۶.....	۲-۵-۳- محمد بن شهاب زهری.....
۳۶.....	۳-۵-۳- هشام بن عروه زبیری.....
۳۷.....	۴-۵-۳- معرفی دیگر ضعفاء در سنن.....
۳۷.....	۶-۳- راویان ناصبی و ضد امام علی(ع) .....

- ۳۷.....۳-۶-۱-ابوبرده ابن ابوموسی اشعری.....
- ۳۸.....۳-۶-۲-عمرو بن عاص.....
- ۴۰..... فصل چهارم: مناقب اهل بیت در سنن نسائی.....
- ۴۲.....۴-۱-فضائل امیرالمومنین(ع).....
- ۴۲.....۴-۱-۱-اولین مسلمان.....
- ۴۴.....۴-۱-۲-صدیق اکبر.....
- ۴۷.....۴-۱-۳-رایه خیبر.....
- ۴۹.....۴-۱-۴-سدّ ابواب.....
- ۵۱.....۴-۱-۵-حب رسول الله نسبت به امام علی (ع).....
- ۵۲.....۴-۱-۶-طیر مشوی.....
- ۵۳.....۴-۱-۷-زدواج با فاطمه زهراء(س).....
- ۵۴.....۴-۱-۸-امام علی (ع) معیار تشخیص مومن و منافق.....
- ۵۶.....۴-۱-۹-حدیث منزلت.....
- ۵۸.....۴-۱-۱۰-علم امام علی (ع) و اعلمیت او.....
- ۶۰.....۴-۱-۱۱-وزارت و وراثت امام علی (ع) از رسول خدا.....
- ۶۰.....۴-۱-۱۲-اعلام برائت.....
- ۶۰.....۴-۱-۱۳-حدیث غدیر.....
- ۶۲.....۴-۱-۱۴-نقش هدایتی امام علی(ع) و اهل بیت.....
- ۶۳.....۴-۲-فضائل حضرت فاطمه زهراء.....
- ۶۳.....۴-۲-۱-فاطمه سرور زنان.....
- ۶۳.....۴-۲-۲-رضایت و غضب فاطمه.....
- ۶۶.....۴-۳-امام حسن و امام حسین(ع).....
- ۶۶.....۴-۳-۱-محبت رسول خدا(ص) نسبت به حسنین(ع).....
- ۶۶.....۴-۳-۲-دو ریحانه رسول خدا(ص).....
- ۶۶.....۴-۳-۳-آقای جوانان بهشت.....

فصل پنجم: نقد و بررسی برخی اخبار غلو آمیز مناقب.....	۶۸
۱-۵- محبوب ترین مردم نزد رسول خدا(ص)	۶۹
۲-۵- همراهی با رسول خدا(ص) در غار.....	۷۰
۳-۵- تعیین جانشین.....	۷۱
۴-۵- غیرت عمر.....	۷۱
۵-۵- خبر از آینده به معنی تأیید نیست.....	۷۲
۶-۵- فضیلت تراشی.....	۷۳
۷-۵- صلح امام حسن(ع)	۷۴
۸-۵- علم عمر.....	۷۴
۹-۵- ساختن ترازو ولو در خواب.....	۷۵
۱۰-۵- منت بر پیامبر(ص)	۷۶
۱۱-۵- امتحان قلب.....	۷۶
۱۲-۵- صاحبان فضائل یا رذائل.....	۷۷
۱۳-۵- عشره مبشره.....	۷۹
۱۴-۵- چشم پوشی از برخی چهره های برجسته اسلام و روایات تفسیری.....	۸۳
نتیجه گیری.....	۸۷
پیوست.....	۸۸
فهرست منابع.....	۹۷

مقدمه

از آن هنگام که سرّوش وحی بر قلب محمد (ص) فرود آمد فرمان یافت تا آدمیان را با اخلاق و آداب آسمانی اش پرورده و جانشان را در پرتو علوم کتاب و حکمت روشن سازد و نیز مأمور شد که وحی نازل را تبلیغ و تبیین و راه رشاد را با تشریح فرایض و احکام، هموار کند تا در گستره کلمه توحید، توحید کلمه حاصل شود و انسان از جایگاه رفیع اخلاق و اعمال شایسته، به سوی کمال الهی بالا رود.

او که بیش از همه، ارج و بهای رسالت خود را می دانست، بر آن شد تا به امر خداوند مزد پیامبری باز ستاند و او که وجودش به انوار رحمت و مهر و عزّت، روشن بود، دوستی و مهرورزی با خاندان و خویشان را تنها پاداش آن حقیقت متعالی دانست و فرمود: موَدّتِ اهل بیت و ذوی القربی همان راهی است که به خدا می انجامد و همان شجره طیبه ای است که میوه های شیرین اش تنها، ذائقه خودِ مزد دهندگان را شیرین خواهد ساخت.

پر واضح است که دسترسی آیندگان به میراث جاودان کتاب و سنّت جز از راه مفاهیم و الفاظ و خطوط، دشوار یا ناممکن بود. از این روی، حکمت بالغه خداوند و رأی و نظر معصومانه نبوی و ولّوی بر آن قرار گرفت تا شیفتگان معارف قرآن و سنّت، به آموختن، حفظ، کتابت، قرائت، روایت و درایت هر دو فراخوانده شوند

با توجه به این آموزه های ارزش مند دینی بود که همتِ ارباب معرفت به روایت و درایت حدیث در کنار قرائت و کتابت و حفظ و تفسیر قرآن کریم، معطوف شد، به ویژه این که کتابت حدیث در کنار کتابت قرآن، از روزگار پیامبر (ص) آغاز گردید، اما پس از رحلت آن حضرت شجره پلید دروغ پردازان و جاغلان حدیث، میوه های تلخ و پوسیده خود را در قالب هزاران روایت به بار نشاند و بوستان مبارک سنّت اصیل و حدیث ناب را آلوده ساخت.

توجه مسلمانان به احادیث معصومین و صحابه از یک سو، پیدایش و رونق دستگاه جعل و افتراء حدیث از سوی دیگر (که هر دو پس از حدود یک سده ممنوعیت در زمینه نقل روایت و کتابت حدیث، آغاز گردید) و بیش از این ها هشدارهای قرآن و سنّت و عترت در باره ضرورت شناخت راوی و دقّت در امانت و صداقتِ راویان حدیث، عالمان راستین را بر آن داشت تا سره از ناسره باز شناخته و گزارش گران سنّت را مورد نقد و جرح و تعدیل قرار دهند و نیز شیوه های تحمّل و نقل

حدیث را معرفی کنند. بدین ترتیب علم اسناد الحدیث (یا علم الرجال) پدید آمد و مجموعه های رجالی یکی پس از دیگری تدوین گردید.

از طرف دیگر مطالعه ی تواریخ به روشنی نشان می دهد که توجه به نقل مناقب و همچنین مطاعن در فرهنگ و ادب عرب خصوصاً در اشعار جاهلی ریشه داشته است. به همین ترتیب پس از اسلام نیز دانشمندان مسلمان در نگارش مناقب و فضائل الگوهای مورد علاقه ی خویش و یا نقل مثالب و نقاط ضعف حریف ، همان مسیر را ادامه دادند با این تفاوت که پس از ظهور اسلام الگوها کم کم تغییر یافت اما انگیزه ها خیلی متفاوت نبود.

رسول خدا (ص) که خودش به عنوان الگوی معرفی شده از لسان وحی الهی بود گاهی به بیان مناقب و مثالب افراد اقدام می کرد . مثلاً در مورد ابودر فرمود «آسمان بر کسی سایه نینداخته و زمین کسی را حمل نکرده که راستگوتر از ابودر باشد» (حاکم نیشابوری ، ج ۳: ۳۸۵) در مقابل در مورد معاویه فرمود « خداوند شکمش را سیر نگرداند» (حمیدی ، ۱۴۲۳ ق ، ج ۲: ۱۰۶)

این گزارشات به همراه دیگر اخبار و احادیث همواره مورد توجه و اهتمام دانشمندان مسلمان بوده و اصحاب جوامع حدیثی به نقل آن می پرداخته اند تا آنجا که به مرور زمان ، اخبار مناقب جایگاه یک باب یا ابواب خاص را به خود اختصاص داد . لذا ابوابی مثل «مناقب النبی» ، «مناقب اهل بیت» ، «مناقب صحابه» و ... در جوامع حدیثی به چشم می خورد.

بنابراین ملاحظه می شود که جوامع حدیثی ، شامل تعداد قابل توجهی از اخبار مناقب است که یقیناً اعتماد به همه ی آنها صحیح نبوده بلکه دقت و موشکافی در این اخبار ضروری است .

فصل اول

کلیات تحقیق و مفهوم شناسی

۱-۱- کلیات تحقیق

در این بخش آنچه مراحل کار تحقیق را بیان می کند از جمله: طرح مسئله، ضرورت و اهمیت تحقیق، اهداف تحقیق، پیشینه تحقیق، سوالات تحقیق، فرضیه ها و روش تحقیق آمده است.

۱-۱-۱- طرح مسئله

اهل بیت (ع) که در اسلام و معارف اسلامی از جایگاه خاصی برخوردارند به صورتی متفاوت مورد اهتمام دانشمندان اهل حدیث و سنت قرار گرفته اند. در حالیکه برخی از این دانشمندان به تفاوت درجه از اهل بیت (ع) انحراف دارند به نظر می رسد نسائی توجه و علاقه بیشتری به ایشان داشته و به تدوین آثار مستقلی در این زمینه پرداخته است. از این رو معرفی او و تبیین رفتار متفاوتش در باره اهل بیت (ع) شایسته است.

۱-۱-۲- ضرورت و اهمیت تحقیق

بدون شک در دنیای اسلام کمتر موضوعی یافت می شود که به اندازه ی اهتمام به احادیث و علوم وابسته به آن مورد توجه علمای مسلمان قرار گرفته باشد. بطور معمول یکی از ابواب اغلب کتب حدیثی بیان اخبار مناقب و فضائل است. اما آنچه در این میان لازم و ضروری به نظر می رسد شناخت سره از ناسره در میان انبوه احادیث وارد شده در کتب حدیثی است. علاوه بر این با توجه به نقش و جایگاه برتر اهل بیت (ع) در معارف اسلامی از طرفی، و انحراف برخی از بزرگان اهل حدیث و پیروان ایشان از آنان معرفی نسائی و دیدگاه او در ارتباط با عترت (ع) سبب تعدیل گرایشها خواهد شد.

۱-۱-۳- اهداف تحقیق

شناخت رتبه و جایگاه اهل بیت علیهم السلام از زاویه ی نگاه نسائی و همچنین بررسی دیدگاه نسائی به عنوان یکی از محدثین بزرگ و صاحب نام، درباره ی اهل بیت علیهم السلام با توجه به معتقدات این دانشمند، در معرفی و بیان مناقب اهل بیت توسط او از جمله اهداف این تحقیق است.

۱-۱-۴- پیشینه تحقیق

شاید بتوان گفت اولین قلمهایی که به نگارش مناقب اهل بیت علیهم السلام پرداختند همانهایی بودند که کلام نورانی خالق عالم را از زبان شریف رسول پاکش در صحیفه ها می نگاشتند. یکی از صدها مورد آنجا است که فرمود: «انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهرکم

تطهیرا» (احزاب: ۳۳) پس از آن در قرون و اعصار متمادی هزاران دانشمند مسلمان با اندیشه های مختلف، به تبیین ابعاد وجودی و شخصیتی وارثان رسول الله (ص) پرداخته اند. برخی از این قبیل آثار آنهایی هستند که بصورت مستقل یا در کنار دیگر ابواب حدیثی، اما از قلم اهل سنت نگارش یافته اند. به عنوان مثال سید عالیقدر مرتضی حسینی فیروز آبادی در کتاب شریفش «فضائل الخمسه من الصحاح الستة» بسیاری از روایات فضل اهل بیت (ع) را از کتب سته جمع آوری و نقل می کند. کتاب خصائص نسائی نیز توسط چند نفر مورد تحقیق قرار گرفته و چاپ شده است. از جمله: سید جعفر حسینی، محمد هادی امینی و دیگران. اما نوشتاری به زبان فارسی، که اخبار مناقب را در سنن نسائی مورد تحلیل قرار داده باشد نیافتیم.

۱-۱-۵-سوالات تحقیق

۱. مراد از اهل بیت و مصادیق آن چیست؟
۲. نسائی و سنن او در بین اهل سنت از چه جایگاهی برخوردار است؟
۳. دیدگاه نسائی نسبت به اهل بیت علیهم السلام چگونه است؟ و چرا او جهت بیان اخبار مناقب امیرالمومنین (ع) بطور ویژه اقدام نمود؟
۴. نگرش نسائی درباره معاویه چگونه بوده است؟

۱-۱-۶-فرضیه ها

۱. مراد از اهل بیت و مصادیق آن در زمان پیامبر خانواده امام علی (ع) (اصحاب کساء) و پس از آن چهارده معصوم (ع) است.
۲. نسائی در بین دانشمندان اهل سنت از جایگاه ویژه و قابل توجهی برخوردار است. در عین حال عموم اهل سنت اعتبار سنن نسائی را در مرتبه ی بعد از صحیحین می دانند.
۳. نسائی امام علی (ع) را مظلوم و اهل بیت را دارای جایگاه ویژه ای می دید. و انحراف بسیاری از مردم از امام علی (ع) سبب توجه او به تالیف مناقب آن حضرت شد.
۴. نسائی برای معاویه فضل و منقبتی قائل نبود. ولی به سبب نشو و نمای در بستر حدیثی اهل حدیث، به طور طبیعی اخبار منقبتی غلو آمیزی برای اصحاب نقل نموده است و بطور کلی اخبار مناقب او همسو و همگون با اخبار سایر صحاح است.

۱-۱-۷-روش تحقیق

پژوهش حاضر به روش توصیفی-تحلیلی انجام می شود و اطلاعات لازم با استناد به آیات قرآن کریم و احادیث منقول در کتب حدیثی فریقین به شیوه ی کتابخانه ای گرد آوری می گردد .

۱-۲- مفهوم شناسی

۱-۲-۱- معنای لغوی اهل بیت

اهل بیت، که مرکب از دو کلمه اهل و بیت است، از لحاظ لغت و معنای ظاهری به اعضای یک خانواده دلالت دارد. فراهیدی می گوید: اهل: اهل مرد؛ یعنی همسر و نزدیک ترین مردم به او و اهل بیت؛ یعنی ساکنان خانه. اهل الاسلام؛ یعنی کسی که متدین به دین اسلام است (فراهیدی، ۱۳۹۱ هـ.ق، ج ۱: ۹۶، واژه اهل)

زبیدی می نویسد: اهل؛ یعنی اهل مرد، اقوام و نزدیکان اوست. اهل خانه از همین مورد است (زبیدی، ۱۴۱۴ هـ.ق، ج ۱۴: ۳۵) ابن فارس درباره بیت می گوید: بیت از ریشه با و تا و یاست و یک اصل و ریشه دارد و آن عبارت است از: مأوی و محل برگشت و محل اجتماع اشیای جداجدا. وی ادامه می دهد: والبیث: عیال الرجل والذین بیث عندهم؛ عیال شخصی، کسانی که نزد او می خوابند و نزد او شب غذا می خوردند (ابن فارس، ۱۴۰۴، ج ۱: ۱۶۸، واژه بیت)

راغب اصفهانی می گوید: بیت پناهگاه انسان را در شب گویند. سکنا بدون اعتبار شب نیز بیت گفته شده است. او می افزاید: کلمه اهل بیت در آل نبی معمول و متعارف شده است (راغب اصفهانی، ۱۴۲۶، ص ۱۵۱، واژه بیت)

بعد از روشن شدن معنای لغوی اهل و بیت، معنای کلمه مرکب آن نیز روشن می شود. اهل بیت به کسانی اطلاق می شود که به بیت و خانه او اختصاص یافته باشند، به طوری که در اثر ارتباط و پیوند عمیق آن ها به خانه، میان آن ها و اهل خانه انس شدید حاصل شده باشد.

۱-۲-۲- معنای اصطلاحی اهل بیت

در اصطلاح قرآن و حدیث، معنای عام اهل بیت (اعضای یک خانواده) مدنظر نیست و به اصطلاح علم منطق، این کلمه منقول شرعی شده است؛ یعنی در شرع اسلام در معنای خاص به کار رفته است. در بیانات نبی اکرم (ص) و ائمه اطهار (علیهم السلام)، نصوص فراوان وجود دارد که افراد اهل بیت را به طور واضح و دقیق مشخص می کند.

فخر رازی در تفسیر خود ضمن تفسیر آیه مباحله، پس از نقل روایاتی می گوید:

بدان این حدیث که اهل بیت، علی (ع) و فاطمه (س) و حسن و حسین (علیهمالسلام) هستند، میان اهل تسنن مورد اتفاق است. (فخر رازی، ۱۴۲۳، ج ۹: ۵۹۵).

بنابراین از عبارتها و سخنان اهل سنت به دست می‌آید که در اصطلاح، اطلاق لفظ اهل بیت در عهد رسالت بر خمه طیبه دلالت داشته است. گرچه برخی از اهل سنت ازواج النبی را هم شامل اهل بیت (علیهم السلام) می‌دانند؛ ولی بنا به اتفاق شیعه و سنی، خمه طیبه اهل بیت می‌باشند و مطابق پاره ای شواهد قرآنی و روایی، اهل بیت به طور کلی علاوه بر خمه طیبه (اهل کسا)، امامان نه گانه، از اولاد امام حسین (ع) را نیز شامل می‌شود.

امام مجتبی (ع) می‌فرماید: درباره ی ما از خدا بترسید. همانا ما امیران و حاکمان شما هستیم ... و ما همان اهل بیته هستیم که خداوند در شأن آنها فرمود: «انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت...» (طبرانی، ۱۴۱۲، ج ۳: ۴۹۵؛ ابن عساکر، ۱۴۱۵، ج ۱۳: ۲۷۰)

پیامبر فرمود: «هریک از فرزندان آدم به خانواده ی پدرش نسبت می‌برد جز فرزندان فاطمه که من پدشان هستم و من خانواده ی آنهایم.» (ابن حجر هیتمی، ۱۹۹۷، م، ص ۱۵۴؛ حاکم نیشابوری، ۱۴۲۲، ج ۳: ۱۶۴؛ خطیب بغدادی، ۱۴۱۷، ج ۱۱: ۲۸۵؛ قندوزی حنفی، ۱۴۱۶، ص ۲۶۱؛ حموئی جوینی، ۱۴۰۰، ج ۲: ۶۹)

از امام جعفر صادق (ع) نقل شده است که پیامبر (ص) فرمود: انی مخلف فیکم الثقلین کتاب الله و عترتی اهل بیته فانهما لن یفترقا حتی یردا علی الحوض کهاتین - و ضم بین سبابتیه - فقام الیه جابر بن عبدالله أنصاری و قال یا رسول الله! من عترتک؟ قال (ص) علی والحسن والحسین والأئمة من وُلد الحسین الی یوم القیامة (صدوق، ۱۴۱۶، ج ۱: ۲۱۴، باب ۳۳، ح ۵)

من در میان شما دو چیز گران بها و با ارزش به یادگار می‌نهم: کتاب خدا و عترتم را که همان اهل بیت من هستند. این دو، هرگز از هم جدا نمی‌شوند تا کنار (حوض) کوثر بر من وارد شوند مثل این دو (دو انگشت سبابه خود را به یکدیگر چسبانید). جابر بن عبدالله انصاری برخاست و عرض کرد: یا رسول الله! عترت شما چه کسانی هستند؟ آن حضرت فرمود: علی و حسن و حسین و امامان که از صلب حسین هستند تا روز قیامت.

امام صادق (ع) می‌فرماید که: وقتی از علی (ع) درباره این حدیث سؤال شد که عترت چه کسانی هستند؟ امام فرمود: «أنا والحسن و الحسین والأئمة التسعة من ولد الحسین تاسعهم مهدیهم

و قائمهم لایفارقون کتاب الله و لایفارقهن حتی یردوا علی رسول الله حوضه» (صدق، ۱۴۰۴، ج ۱):

(۶۰)

من، حسن و حسین و امامان نه گانه از فرزندان حسین که نهمین آنان مهدی ایشان و قائم آنان است و هرگز از کتاب خدا جدا نشوند و کتاب خدا هم از آنان جدا نشود، تا هر دو، کنار حوض بر رسول خدا (ص) وارد آیند.

پس به طور قاطع می‌توان گفت که منظور از اهل‌بیت در آیه تطهیر، علی، فاطمه و سایر امامان (ع) است؛ لذا وقتی که اهل‌بیت ذکر می‌شود، تمامی چهارده معصوم (علیهم السلام) مدنظر است.

فصل دوم

نسائی و سنن او در نگاه اهل سنت